Jakub Banasiak

Uniwersytet Łódzki
Łódź

Wbudowane pozycje argumentowe a intensjonalna zupełność propozycji

Stanisław Karolak w swoim modelu opisu kategorii określoności / nieokreśloności wychodzi od różnicy pomiędzy funkcjami propozycjonalnymi a propozycjami, przy czym w tych pierwszych wszystkie pozycje symbolizowane za pomocą zmiennych są puste, w drugich natomiast wszystkie lub tylko część zostają wypełnione. O określoności decyduje zatem stopień zamknięcia propozycji (spełnienie wymogów implikacyjnych pojęcia konstytutywnego), rodzaj wypełnienia pozycji argumentowych (przez pojęcia intensjonalnie zupełne lub niezupełne) oraz rodzaj tychże pozycji wynikający z aktualnego / nieaktualnego charakteru pojęcia konstytutywnego czy wreszcie oznaczania przez nie relacji jednoznacznych (jedno-jednoznacznych lub wielo-jednoznacznych z wypełnioną pozycją wielości; por. Karolak 2001: 316–319). Przykładowo: nazwy zależne restryktywne wymagają jednego mniej uzupełnienia, niż to wynika z własności semantycznych predykatów, które reprezentują, por.: $\text{логик } (x) \rightarrow \text{логик } (x)$. Całościowe ujęcie reguł rządzących dystrybucją determinantów niewątpliwie wymaga uwzględnienia również zjawisk związanych z kontekstem językowym i konsytuacją. W niniejszej

pracy abstrahuje się jednak od kontekstowości / bezkontekstowości badanych przykładów. Opisem objęty jest wąski wycinek zjawisk językowych – wbudowane pozycje argumentowe – z których część nie podlega anaforyzacji, co nie wyklucza jednak anaforyzacji pozostałych pozycji argumentowych danej propozycji czy nawet pojęcia konstytutywnego.

Z tego punktu widzenia niezwykle istotne wydaje się określenie wymogów implikacyjnych pojęć, tj. liczby otwieranych przez nie pozycji argumentowych, które muszą zostać wypełnione pojęciami intensjonalnie zupełnymi bądź wyznaczone w sposób jednoznaczny, aby daną propozycję zaliczyć do strefy określoności. Procedura ustalania liczby pozycji argumentowych polega na dekompozycji pojęcia konstytutywnego, reprezentowanego przez predyktor w zdaniu bezkontekstowym. Otrzymane w ten sposób pojęcia względnie proste bada się pod kątem ich implikacji, dodając do siebie wszystkie otwarte przez nie pozycje z jednoczesną redukcją pozycji powtarzających się (por. Karolak 2002: 99). Podstawowym ryzykiem w ramach powyższej procedury jest pominięcie jednego z implikowanych składników bądź zaliczenie do zbioru argumentów danego predykatu wyrażenia adiunktywnego (nieimplikowanego). Sposób stosunkowo skutecznie pozwalający uniknąć drugiego z powyższych błędów przedstawia Bogusławski: „The most obvious necessary condition of recognizing a sentence part as such a transform [jako transformy osobnego zdania] (...) is the removability of the sentence part without altering the meaningfulness and the meaning itself of the rest (...). But this necessary condition is not a sufficient condition. The sentence part should be a transform of a really separate sentence scheme” (Bogusławski 1974: 45). Warunek powyższy spełnia *po y-u w x jedzie po y-u*, nie spełnia go natomiast np. *z-em w x pisze y z-em* – jedyną bowiem możliwością eksplikacji *z-em* jako transformy zdania jest wyrażenie *używać*¹, niedające się oddzielić od celowego działania zawartego w *pisze* (por. Bogusławski 1974: 45).

O wiele ciekawsze, z punktu widzenia określania stopnia intensjonalnej zupełności propozycji, wydaje się ryzyko pominięcia w analizie wartości jednej z pozycji. Karolak postuluje uznanie za podstawową reprezentację pojęcia konstytutywnego predykatora o postaci *verbum finitum*. Reprezentacja taka pozwala na najszerszą możliwą eksplicytację treści argumentowych (jednocześnie często wymagając wypełnienia pozycji semantycznie pustych językowymi quasi-zmiennymi typu *ktoś, coś*). Podejście takie pozwala nam uniknąć wielu błędów wynikających z wychodzenia od ta-

¹ Więcej o pozycji argumentowej *Istrumental* por. Korytkowska (1992: 26).

kich formalizacji predykatów, które służyć mogą właśnie zatajeniu pewnych pozycji argumentowych (por. informacyjna funkcja nominalizacji; Korytkowska, Małdziewa 2002: 151–152). Uniknąwszy tego rodzaju kategorialnych pułapek, zmierzyć się jednak trzeba z pewną niezmiernie trudną kwestią stanowiącą odzwierciedlenie procesów leksykalizacyjnych, ściślej – z inkorporacją pozycji argumentowych w strukturę predyktorów (Korolak 2002: 103–108; Korytkowska 1992: 33). Zdając sobie sprawę z faktu występowania tego rodzaju struktur, należy odpowiedzieć na pytanie, czy na pewno wszystkie inkorporowane pozycje są pozycjami stricte argumentowymi. Przeciwno ambiwalentnemu odrzuceniu ich argumentowości świadczą idiomatyczne różnice pomiędzy językami: jeżeli za odpowiednik pol. *x butelkuje y* uznać bułg. *x cune y* *в уууема* (Korytkowska 1992: 24), to konsekwentnie uznać należy predykat *butelkować* za implikujący trzy argumenty przedmiotowe.

Jaki wpływ mogą mieć tego rodzaju pozycje na intensjonalną zupełność / niezupełność propozycji? Można, jak się wydaje, założyć, że rodzaj tego wpływu (względnie nawet jego brak) zależeć będzie od wartości inkorporowanych pozycji (od ich intensjonalnej zupełności / niezupełności). Należy zatem spróbować zbadać, jakie wartości mogą przyjmować omawiane pozycje i czy są one zmienne, tak jak to się dzieje w przypadku „normalnych” argumentów, por. pol.: *Jan jest nudziarzem.* vs *Wszyscy Anglicy są nudziarzami.*

Aby zawęzić obszar naszych dociekań, posłużyć się można wprowadzonym przez Bogusławskiego podziałem „obiektów” na:

1. agensa;
2. części agensa, które są reprezentowane powierzchniowo tylko w wypadku, gdy dołączone są do nich dodatkowe propozycje (stanowiące ich atrybuty);
3. obiekty obligatoryjnie reprezentowane co najmniej przez językowe quasi-zmienne *ktoś, coś*;
4. obiekty mogące nie mieć powierzchniowej reprezentacji, ale implikowane przez predykat;
5. obiekty mogące być całkowicie nieobecne w zdaniu, np.: *with a knife* w *x cut y with m*;
6. obiekty niemogące mieć w zdaniu reprezentacji w postaci wyrażen indeksowych ani „prawdziwych” zmiennych (odpowiednio ang. *indices* i *true variables*) (Bogusławski 1974: 51–52).

Wstępna selekcja pozwala uznać, że na szczególną uwagę zasługują grupy 2. i 6., a także pewna modyfikacja łącząca grupę 4. z obligatoryjnym przyłączeniem do argumentu atrybutu, por. pol.: *Nie mogę patrzeć, jak butelkujesz piwo w te syfiaste, używane butelki.*

Karolak pisząc o grupie 2., stwierdza, iż predykaty typu *lizać, całować* mają argument wbudowany, zdeterminowany jednoznacznie, co pozwala uznać, że nie zajmuje on pozycji argumentowej (wymaganej na zewnątrz czasownika). Wydaje się, że twierdzenie to dotyczy jedynie intensjonalnej (pojęciowej) wartości omawianej pozycji. Wartość ekstensjonalna wynikająca ze stopnia intensjonalnej zupełności argumentów wbudowanych w te pozycje może być bowiem różna, por. bułg.:

1. Пример за това е целуването на ръка на свещениците или на родителите в някои култури.
2. Когато изразява романтично привличане или сексуално желание, целувката се осъществява между устните на двама души, или между устните на единия и част от тялото на другия.
3. Целувката не е целувка, ако е без език.
4. Относно целувката, всички фенове на Камерън и всички фенки на Джъстин да се успокоят!

W zasadzie wartość wchłoniętej pozycji może być nawet jednostkowa w wypadku jednostkowości pozycji odpowiednio *x* lub ewentualnie *y* przy *całować*. Oczywiście w zdaniach ogólnych ma ona wartość ogólną, a w propozycjach nieokreślonych jest intensjonalnie niezupełna. Sytuacja komplikuje się w przypadku predyktorów z wbudowanym pojęciem pluralnym, por. pol. *spoliczkować*, gdzie jednostkowe wypełnienie pozycji *y* nie wyznacza wbudowanej pozycji w sposób jednoznaczny, a jedynie zawęża zakres jej wartości². Czy w takim wypadku dla intensjonalnej zupełności pojęcia konstytutywnego konieczne byłoby dalsze uszczegółowienie inkorporowanej pozycji (formalnie możliwe jedynie w obrębie kontekstu bądź w ramach propozycji derywowanej)?

Należy zadać sobie z kolei pytanie, czy możliwe są predykaty z obligatoryjną określonością / nieokreślonością jednej z wbudowanych pozycji? A jeżeli tak, to czy np. predykat z wbudowaną pozycją niezupełną byłby obligatoryjnie (niezależnie od stopnia zamknięcia i rodzaju wypełnień pozostałych pozycji) nieokreślony? Pojęciem z wbudowaną pozycją tego rodzaju jest według Karolaka predykat *szukania* eksplikowany w następujący sposób:

² Możliwe są również predykaty tego typu, w których Instrumental traktowany jest jako pewnego rodzaju całość i, mimo że stanowi zbiór niejednoelementowy, jest nacechowany jednostkowo przy jednostkowym nacechowaniu *x*, por. pol. *słuchać*.

x szuka y = X ROBI COŚ, ABY ZNALEŹĆ Y (tzn. ABY SIĘ DOWIEDZIEĆ, GDZIE JEST Y) (Karolak 2002: 101).

Predykat ten w istocie nie pozwala na eksplicytację pozycji lokatywnej, jest ona pusta nie tylko na poziomie formalnym, ale nie może być także wypełniona pojęciem jednostkowym na poziomie semantycznym. Z tego punktu widzenia warto zwrócić uwagę na możliwość znominalizowania powyższego pojęcia w języku bułgarskim, w którym kategoria określoności / nieokreśloności ma zmorfologizowane wykładniki w obrębie frazy nominalnej.

5. *Над 250 полицаи и жандармеристи претърсват гората край кв. Курило в търсене на изчезналия 7-годишен Веселин Игнатов³.*
6. *В търсенето на екипажа са включени спасителен вертолет и четири украински кораба.*
7. *Търсенето може да бъде извършвано по ключова дума, като за това не е необходимо задължително да стартирате приложението.*
8. *Скитайте се из града в търсене на нови жертви.*

Przykłady 5., 6. i 7. dowodzą, że dla języka bułgarskiego nieokreśloność wbudowanej pozycji lokatywnej nie uniemożliwia wystąpienia rodzajnika przy nomen – efekcie nominalizacji. Zdaniem Karolaka propozycje nieodkryte (przynajmniej dwuargumentowe z jedną pozycją wypełnioną i jedną pustą), w których wypełnione pozycje nie pozwalają jednoznacznie określić wartości zmiennych, są nieokreślone, w odróżnieniu od propozycji nieodkrytych, w których wartości pozycji pustych zostały wyznaczone w sposób jednoznaczny, np. pol. *odkrywca Ameryki* (pojęcie odkrycia blokuje powierzchniowo pozycję *x*, jednak dzięki wypełnieniu pozycji *y* jest ono jednoznaczne) (Karolak 2001: 319).

Należy się zastanowić, z którą z powyższych sytuacji mamy do czynienia w zdaniach z predykatem szukania. Czy jednostkowe wypełnienie pozostałych pozycji argumentowych pozwoli na jednoznaczne wyznaczenie pozycji pustej? Wydaje się, że nie – nie mamy w nich bowiem do czynienia ani z relacją jedno-jednoznaczną, ani jedno-wieloznaczną z wypełnioną pozycją wielości. Czy rodzajnik może zatem pełnić jakąś inną funkcję oprócz już pełnionych – znakowania jednostkowości i ogólności? Odpowiedź na to pytanie znajdujemy w interpretacji propozycji typu *la mort d'un enfant*, w których, zdaniem Karolaka, rodzajnik główny określony jest jedynie „znakiem jedności zdarzenia dla danego przedmiotu” (Karolak 2001: 318). Ponownie jednak okazuje się, że sytuacja, z którą mamy do czynienia w przykładach 5. i 6.,

³ O jednostkowości pozycji argumentowych w kontekście władzy por. Korytkowska (2006: 32).

wymyka się znanym interpretacjom. Zdarzenie *szukania* może być bowiem wielokrotnie, zgodnie z prawdą, orzekane o każdym z uczestniczących w nim „przedmiotów”. Zdroworozsądkowe wydaje się uznanie propozycji tego typu za szczególny podtyp jednostkowości z wbudowaną pozycją intensjonalnie niezupełną (niewyznaczalną w sposób jednoznaczny). Za takim rozwiązaniem przemawiają zarówno fakty językowe (użycie tzw. rodzajnika określonego), jak i brak innej możliwej interpretacji. Uznanie propozycji tego typu za nieokreśloną wymagałoby stworzenia specjalnej klasy predykatów nieokreślonych, niezależnie od wszystkich wypełnialnych pozycji argumentowych, które językowo zachowują się jak propozycje określone.

Przykład 7. dowodzi, że taka fraza może być również ogólna, natomiast 8., że (co oczywiste) intensjonalna niezupełność jednej z pozycji nie uniemożliwia intensjonalnej niezupełności całej propozycji.

Kolejny problem stanowią zdania, w których obszar poszukiwań zawęża pojęcie jednostkowe czy nawet nazwa własna:

9. *Търсене в колекцията.*

10. *За повече информация относно търсенето в Уикипедия, вижте Помощ⁴.*

Wydaje się, że tego rodzaju zdania nie przeczą nieokreśloności wbudowanej pozycji z co najmniej dwóch względów:

- *y* nie musi znajdować się w jednostkowo nacechowanym obszarze poszukiwań;
- nawet jeżeli w istocie się w nim znajduje, to „znajduje się gdzieś w nim” (przy czym owo „gdzieś” uznać można za klasyczny wykładnik nieokreśloności pozycji lokatywnej).

Równie interesująca, choć nie tak istotna z punktu widzenia określania intensjonalnej zupełności propozycji, jest możliwość obligatoryjnie jednostkowego nacechowania wchłoniętej pozycji. Przykład taki stanowią polskie i bułgarskie anglicyzmy z rdzeniem utworzonym od nazwy własnej *Google* por. pol.: *googlać*, *wygooglać*, *guglać*, *guglować* i bułg.: *гугълвам*, *гугълна*. Obligatoryjny element ich struktury semantycznej stanowi pozycja argumentowa Instrumental, dająca się eksplikować jako: *używając Google*, a zatem zawsze wypełniona nazwą własną.

11. *Един от отговорите може да бъде подсказан от това, че основната сюжетна линия на филма е пиенето на Mountain Dew и Pepsi (20 секунди екранно време всяко), гугълването на въпроси за световните проблеми на MacBook и особено изпращането на видео съобщения по Nokia.*

⁴ Nieokreśloność wbudowanej pozycji lokatywnej nie jest równoznaczna z nieokreślonością całej propozycji, por. niżej.

12. Пфу, инженерът вкѝци най-накрая заряза гугълването на картинки за новата кола, цѝкна два пъти в телефона и го оправя.
13. Предозирането с Марко Сааресто може да доведе до сериозни психични увреждания като постоянно гугълване на името и търсене на нови снимки (...) като тази (...).
14. Не е въпроса до гугълването както ти се изрази, просто съм ползвала flood fill и знам че в нета има описание на милион алгоритъма, и просто не ми допадна идеята в 2 прес.
15. След малко Гугълване, може и да не е толкова лесно (...).

Oczywiście jednostkowość jednej tylko pozycji nie wystarcza, aby cała propozycja zawsze była jednostkowa (niezależnie od reszty pozycji argumentowych itd.).

Odpowiedź na pytanie o istnienie wbudowanych pozycji o wartości obligatoryjnie ogólnej wiązać się może ze złożoną problematyką związków kategorii określoności / nieokreśloności z aspektem (szerzej na ten temat por. Karolak 2004).

Wydaje się, że wartość taką odkrywamy, parafrazując permanentne, niedokonane pojęcie *bycia łysym* jako: *x nie ma żadnych włosów na głowie*, gdzie *żadnych* uznać można za standardowy wykładnik ogólności. Wartość ta będzie jednak inna dla niepermanentnego pojęcia *łysienia*, rozumianego jako: *x traci (jakieś) włosy z głowy*, gdzie *jakieś* stanowi wykładnik nieokreśloności.

16. Откриха гена на плешивостта.
17. Шарл I Плешивия – свещен римски император и крал на Западнофранкското кралство (Франция). Той е син на Луи Благодетели и втората му съпруга Юдит. Прякорът му „Плешивия” идва не от плешивостта му както би могло да се предположи, а поради факта, че на 5 май 877 г., в деня на освещаването на църквата Дева Мария (бъдещото абатство Сен Корней в Компьен), той си обръсва главата в знак на подчинение на Църквата, независимо от обичая на франките кралят им да има дълги коси.
18. Най-малко 30% от мъжете и около 5% от жените страдат от плешивост в различна степен, сочат медицинските статистики.

Przykład 16. zawiera propozycję ogólną, która współgra niejako z ogólnością wbudowanej pozycji, przykład 17. – jednostkową, a 18. intensjonalnie niezupełną (nieokreśloną), ponieważ daje się sparafrazować przy użyciu wyrażenia *jacyś mężczyźni, jakieś kobiety* oddających intensjonalną niezupełność *x* przy predykcji *bycia łysym*.

Okazuje się zatem, że wartość ekstensjonalna (wynikająca z intensjonalnej zupełności / niezupełności pojęć) wchłoniętych pozycji argumentowych

może być różna. Nawet pobieżna analiza problemu pozwoliła wyróżnić kilka grup omawianych pozycji:

1. Pozycje o wartości zmiennej, uzależnionej od własności pozostałych pozycji argumentowych i pojęcia konstytutywnego.
 - 1.1. Pozycje, dla których jednostkowe wypełnienie pozycji x wystarcza do jednoznacznego wyznaczenia zakresu wchłoniętej pozycji, por. pol.: *Azor polizał jej rękę*.
 - 1.2. Pozycje, dla których jednostkowe wypełnienie niewbudowanych pozycji nie pozwala jednoznacznie wyznaczyć wbudowanej pozycji argumentowej, por. pol.: *Spoliczkowałem Janka*.
2. Pozycje o wartości stałej.
 - 2.1. Zależnej od aspektu pojęcia konstytutywnego, pozycje takie mają wartość ogólną, por. pol.: *Marek jest łysy*.
 - 2.2. Niezmiennej, niezależnie od aspektu pojęcia konstytutywnego.
 - 2.2.1. Jednostkowej, por. pol.: *Wyguglałem sobie tę grę i zapowiada się nieźle*.
 - 2.2.2. Nieokreślonej, por. pol.: *Szukałem cię wczoraj na uczelni*.

Oczywiście powyższe podsumowanie nie wyczerpuje zarysowanej ledwie problematyki. Wydaje się jednak, że uwzględnienie argumentowych pozycji wbudowanych jest konieczne dla poprawnego zastosowania intensjonalnej koncepcji określoności / nieokreśloności. Badania nad omawianą kategorią wymagają zatem pogłębionej refleksji również nad leksykalną, słownikową warstwą języka, której wpływ na warstwę gramatyczną jest w tym wypadku nie do zakwestionowania. Problematyka leksykalizacji pojęć i ewentualnej inkorporacji części pozycji argumentowych jest istotna również w ramach konfrontacji językowej i praktyki tłumaczeniowej.

Wykaz tekstów źródłowych

Wszystkie przykłady polskie zostały skonstruowane, jedyny przykład francuski podaję za Karolakiem (2001: 318). Przykłady bułgarskie pochodzą z Internetu i zostały wyekscerpowane w latach 2007–2010:

http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=258856

<http://technews.bg/info.php?id=4676>

<http://www.dnes.bg/article.php?id=45665>

http://www.deaf.pl/galeria/search.php?earch_php=&lang=bulgarian

http://www.google.pl/search?hl=pl&lr=lang_pl&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla:pl:official&hs=Mzx&q=%D1%82%D1%8A%D1%80%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B5&start=20&sa=N
<http://123.pleja.net/q.php?search=%D0%92%D1%81%D0%B5>
<http://forums.unibg.org/lofiversion/index.php/t4174.html>
<http://forum.all.bg/showflat.php/Cat/0/Number/2046614/Main/2045961>
<http://chaj-kafe.blogspot.com/2007/12/nokia.html>
<http://forum.bg-mamma.com/index.php?topic=275253.msg6843763>
<http://www.google.pl/search?hl=pl&client=firefox-a&channel=s&rls=org.mozilla%3Apl%3Aofficial&hs=usI&q=%D0%B3%D1%83%D0%B3%D1%8A%D0%BB%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5&btnG=Szukaj&lr=D0%BD%D0%B5&btnG=Szukaj&lr=>
<http://www.bgcanda.com/phpBB2/viewtopic.php?t=15625&sid=bb2cd9181a8dc326772d14c8658069f8>
<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B5%D0%BB%D1%83%D0%B2%D0%BA%D0%B0>
<http://ggbit.info/forum/index.php?s=618e636489d596e1044478ed60d1812b&showtopic=9188&st=0&p=81073&#entry81073>
<http://www.limpa.bg/blogs.php?entry=416>
http://skandalno.com/svetovna_scena/svetovnata_zvezdna_scena/celuvkata_mejdu_dj_stin_i_kamer_n.html
<http://www.clip4e.com/play.php?id=60929&act2=toql>
[http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D1%80%D0%BB_I_\(%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F\)](http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D1%80%D0%BB_I_(%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%8F))
<http://www.24chasa.bg/Keyword.asp?SearchId=535283>

Literatura

- Bogusławski A., 1974, *Preliminaries for Semantic-Syntactic Description of Basic Predicative Expressions with Special Reference to Polish Verbs*, [w:] *O predykcji*, red. A. Orzechowska, R. Laskowski, Wrocław, s. 39–57.
- Karolak S., 2001, *Od semantyki do gramatyki*, Warszawa.
- Karolak S., 2002, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Warszawa.
- Karolak S., 2004, *По повод книгата на Красимир Кабачкиев Aspect in English. A Common Sense. View of the Interplay between Verbal and Nominal Referents*, „Съпоставително езикознание” 1, 2004, s. 70–96.
- Korytkowska M., 1992, *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 5: *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*, Warszawa.
- Korytkowska M., 2006, *O pewnych wartościach demokratycznych i zjawiskach językowych we współczesnej prasie bułgarskiej i polskiej*, „Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe” 3, s. 29–38.
- Korytkowska M., Małdziewa V., 2002, *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycyjnego w języku polskim i bułgarskim)*, Toruń.

Built in argument positions and the propositions intensional completeness

Summary

The paper discusses issues concerning the potential influence of built in argument positions on the propositions intensional completeness. According to the chosen scientific approach the distribution of determiners is a reflex of the propositions completeness, there seem to exist however such structures in which one of the argument positions is blocked due to being built into the predicate. The intensional value of such positions may vary and theoretically reflect the propositions definiteness / indefiniteness (intensional completeness). Predicates such as: търся implicate a locative argument position, which is inherently indefinite, but does not seem to reflect the distribution of determiners.

Słowa kluczowe: kategoria semantyczna, predykat, argument, propozycja, określoność / nieokreśloność.

Key words: semantic category, predicate, argument, proposition, definiteness / indefiniteness.